

mišljenja i komentari

Umirovljenička znanost

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Mi imamo dobre zakone, ali ih se nitko ne pridržava – svi u njima traže rupe! “Nonsens”, reče mi neki pravnik prije mnogo, mnogo godina, “zakon s rupama nije dobar zakon. Prvo što zakon treba činiti je da štiti sam sebe!”

Bila je to, dakako, još jedna floskula staroga društvenog sustava. Socijalizam je najbolje društveno uređenje na svijetu, posebice onaj samoupravni, jugoslavenski (“socijalizam s ljudskim licem”), ali nažalost malo tko to shvaća. Još, naime, nije dovoljno razvijena klasna svijest u naših radnih ljudi i građana, a kad se ona razvije tada će svi vidjeti, kao novim suncem obasjani, da žive u najboljem od svih svjetova.

Ta su mi sjećanja stala navirati u mozak kad mi se nedavno stao tužiti postariji, razumije se, kolega. “Eto, što je život”, veli, “baš kad mi je u poslu konačno sve dobro krenulo, čeka me – možda već ovaj mjesec – rješenje o mirovini.” Naime, slučaj se da upravo ove godine navršava šezdeset i petu, a u toj godini hoćeš-nećeš, moraš u mirovinu. (Moraš? Zapravo ne moraš. Umirovljenje nije dužnost nego pravo: čovjek može ostati raditi sve do smrti ako ga poslodavac ne želi umiroviti ili on ne postavi zahtjev za odlaskom u mirovinu. Toliko o radnom pravu.) A njemu se ne ide, pa ne ide...

Zamoli me dakle kolega da o tome napišem članak za ovu rubriku. Tema aktualna, a i meni poznata jer sam i o tome nešto napisao. Svojedobno je, naime, u Večernjaku izašlo moje pismo, kad sam već i zabravio da sam ga poslao. Umirovljenici me hvale da sam dobro rekao, a rekao sam da ima poslova i poslova, pa sve ne valja trpati u isti koš: nije isto početi raditi sa 16 i 26 godina, osposobljavati se za posao petnaest dana ili petnaest godina, spuštati se sa 60 godina u tvornički dimnjak ili sjediti u kancelariji... Dakle, treba radno pravo učiniti što fleksibilnijim, omogućiti ljudima da što prije odu u mirovinu (ako hoće) ili da što dulje ostanu raditi (ako hoće i ako mogu).

Moj kolega očekuje da ću nešto slično i sada napisati. Nisam čovjek koji preko noći mijenja stavove, pa ostajem pri onome što sam maločas rekao, to više što se nadam da ću za sedam godina (kada odlazim u mirovinu) biti dobrog zdravlja i zdrave pameti, pa ću isto tako kukati kao i rečeni mi kolega – ako se do tada nešto ne promijeni. A može se promijeniti, jer se već nešto govori o “europskim standardima”, prema kojima bi se išlo u mirovinu sa 67 godina, pa o tome da se znanstveni savjetnici izjednače sa sveučilišnim profesorima, što će reći da radni vijek mogu produžiti do 70. godine života. Konačno, budimo objektivni: i danas umirovljeni znanstvenik može raditi (volontirati ili raditi za simboličan honorar), a ako se domogao titule akademika, može voditi i svoj projekt. Dakle, nije sve tako crno kako se na prvi pogled čini. Može se raditi – ako se hoće.

No vratimo se našoj osnovnoj temi. To što znanstvenici, kao i svi zaposleni, idu u zasluženu mirovinu u 65. godini života, nije stvar zakona što ga donosi Sabor. To čak ne ovisi ni o našem ministarstvu. To ovisi isključivo o ravnatelju instituta u kojem je znanstvenik zaposlen. Zarađuje li pak njegov institut ili – još bolje – njegov laboratorij dovoljno novca da se njime može namiriti znanstve-

nikova plaća, nema razloga da ne radi koliko hoće – i možda nikad ne ode u mirovinu.

Ali, ali, ali...

Prvo veliko “ali” je sam položaj znanstvenika. Kao prvo, radnik sa svim ispunjenim uvjetima za mirovinu može otići u mirovinu kad god zaželi. To mu pravo nitko ne može oduzeti, pa čak i ako zbog njegova odlaska poslodavac pretrpi štetu. Drugi je pak problem u tome što netko, bacivši pogled na njegovo radno mjesto, može pokrenuti sudski postupak zbog oduzimanje prava na rad. To se lako može dogoditi ako, recimo, netko hoće ići u znanstvene savjetnike, a ne može jer jedno od dodijeljenih mjesta zauzima radnik kome se u mirovinu ne ide.

Treći je “ali” još veći. Tko će i kako određivati tko treba a tko ne treba ići u mirovinu? Možemo primjerice postaviti propis da na “beskonačni radni staž” imaju pravo znanstveni savjetnici ili – još bolje – znanstveni savjetnici drugog izbora. Lijepo – no nije lijepo što svi znanstveni savjetnici nisu isti. Znamo, jako dobro znamo kako se u nas provode izbori u viša zvanja. Zar ćemo “beskonačni radni staž” odobriti – primjer nije izmišljen! – znanstvenom savjetniku koji je stekao doktorat u šezdesetoj godini života i to samo zato da bivši šef napakosti svom nasljedniku? Ili ćemo držati do smrti čovjeka na plaći koji se nikad nije pretrgao na poslu, pa nema nade da će sada, u poznim godinama, raditi žustro i to tako da bi bez njegova izostanka s (ne)rada trpio posao.

Jasno je, koliko ima različitih zvanja i zanimanja, toliko ima i različitih ljudi koji ta zvanja i zanimanja obavljaju. Nije isto biti Linus Pauling ili Vladimir Prelog, pa do stote zadržati bistrinu uma ili pak poseniliti, pa svojim nebuloznim teorijama maltretirati svoje podređene (uz pretpostavku da je čovjek u “beskonačnom radnom odnosu” i dalje voditelj). Dodajmo tome da znanost svakim danom napreduje, a da stari znanstvenici ne mogu uvijek slijediti nove trendove... Ukratko: ako nekom pustimo da radi do devedesete, drugi mora biti znanstveni asistent barem do pedesete. Kako stimulirati mlade, ako starima ostaviš slobodu da rade što hoće i dokle hoće?

Naravno, problem bi se mogao riješiti da se u “beskonačni radni odnos” ne ulazi po inerciji, automatizmu, nego da se uspostavi komisija koja bi odlučivala tko može a tko ne može raditi preko šezdeset i pete. No kako se može donijeti bilo kakva razumna i odgovorna odluka, kad u ovoj državi nitko nikom ni zaštita ne odgovara? Ne treba zaboraviti ni to da je bitan faktor u radu svake komisije da se nitko nikom ne zamjeri – a to znači da bi svi znanstvenici na kraju krajeva završili u “beskonačnom radnom odnosu”, bez obzira koliko radili ili ne radili.

I tako smo došli do početka naše priče. Ako u društvu ne postoji jasno izražena volja (i interes!) da se radi u duhu zakona, onda zakon treba provoditi kruto i nesmiljeno. Bolje da netko pretrpi štetu i nepravdu, nego da zavlada opći kaos i anarhija. Stoga, dragi kolege, nemojte mrmljati na rješenje o mirovini, nego ga prihvatite čista i radosna srca – u duhu zakona.